

חוק ההתיישבות החקלאית (סייגים לשימוש בקרקע חקלאית ובמים), התשכ"ז-1967 – נוהל עבודה

א. רקע לנוהל ומטרתו

1. חוק ההתיישבות החקלאית (סייגים לשימוש בקרקע חקלאית ובמים), התשכ"ז-1967¹ (להלן: "**החוק**" או "**חוק ההתיישבות**") חל על קרקע חקלאית ממקרקעי ישראל, כמשמעותה בחוק יסוד: מקרקעי ישראל, המוכרת לשימושים חקלאיים. החוק מבקש לקדם את ערך העיבוד העצמי המעוגן בהחלטות מועצת מקרקעי ישראל: על מקבל הקרקע והקצאת המים ממדינת ישראל לצורך שימוש חקלאי, לעבד את הקרקע ולעשות שימוש במכסת המים בעצמו, ולא להעבירם לשימושם של אחרים. במידה שמוגשת בקשה להיתר לשימוש חורג, כמשמעותו בתוספת הראשונה לחוק, תבחן ותישקל הבקשה בהתאם לקריטריונים שנקבעים על-ידי משרד החקלאות ופיתוח הכפר (להלן: "**המשרד**"), הכפופים למדיניות המקרקעין הקבועה בהחלטות מועצת מקרקעי ישראל. הטיפול בבקשה להיתר לשימוש חורג, יעשה לפי נוהל זה.
2. החוק מהווה כלי נוסף (בצד הכלים החוזיים העומדים לרשות המדינה), לפיקוח ולאכיפה של חוזה החכרת המקרקעין החקלאי בין המדינה, באמצעות רשות מקרקעי ישראל, לבין בעל הזכויות בקרקע.
3. תפקידו של הממונה לביצוע חוק ההתיישבות הוא כפול: האחד, טיפול בבקשות של בעלי זכויות לקבל היתרים לשימוש חורג לפי סעיף 2 לחוק, והשני, פיקוח ואכיפה יזומה במקרים בהם עולה חשד להפרת החוק. נוהל זה יתייחס לשני תפקידים אלו.
4. החוק קובע, בתוספת הראשונה, רשימה של פעולות שהינן בגדר "שימוש חורג" לפי החוק וכן מסמך את שר החקלאות או מי מטעמו להתיר פעולות אלו. יחד עם זאת, החוק אינו מתווה את שיקול דעתו של שר החקלאות באשר לאופן יישומו ואין בו הנחייה באילו מקרים ובאילו תנאים ניתן להתיר שימוש חורג.
5. ביום 7.9.06 מינה שר החקלאות דאז, מר שלום שמחון, צוות לגיבוש מדיניות לעניין יישום חוק ההתיישבות. ביום 7.6.07 הגיש הצוות את המלצותיו לשר, ואלו אומצו על-ידו באופן המבוטא בנוהל זה.

¹ ס"ח 506.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר
הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

6. הקו המנחה של המלצות הצוות לגיבוש מדיניות לעניין יישום חוק ההתיישבות (להלן - המלצות הצוות), שאומץ על ידי השר שמחון, הינו כי קיים צורך לגבש מדיניות שתביא להתייעלות, בדרך של "הפנמת יתרונות לגודל", מנגד, קיים הצורך לשמור על אינטרסים כגון שימור האפשרות של המשק המשפחתי להתקיים כמשק יצרני, פריסת ההתיישבות, שמירת הצביון החקלאי של הכפר ועוד, יש לשקול בחיוב התרת שותפויות בין חקלאים ובין אגודות חקלאיות וכיו"ב, הכול כמפורט בהמלצות הצוות.

ב. הגדרות

בנוהל זה-

"**היתר**" - היתר בכתב לשימוש חורג שניתן למחזיק על ידי שר החקלאות או מאת מי ששר החקלאות הסמיכו לכך ברשומות לפי סעיף 2 לחוק;

"הפרה" - אחת מ-3 הפעולות הבאות:

פעולה שהיא שימוש חורג, לפי התוספת הראשונה לחוק, שלא על-פי היתר בכתב מהשר או ממי שהשר הסמיכו לכך;

פעולה של בעל היתר לשימוש חורג שלא בהתאם לתנאי מתנאי ההיתר;

פעולה של בעל היתר לשימוש חורג על-פי היתר שניתן על בסיס נתונים כוזבים;

"**הממונה לביצוע חוק ההתיישבות**" - מי ששר החקלאות הסמיכו לכך ברשומות לפי סעיף 2 לחוק (להלן: "**הממונה**");

"**התראה**" - הודעה בכתב למחזיק, שנשלחה על ידי שר החקלאות או על ידי הממונה, הדורשת ממנו לחדול מן ההפרה שביצע;

"**ועדת הכרעה**" - ועדה בראשות שופט בית משפט שלום כהגדרתה בסעיף 4 לחוק, שהוסמכה לדון בתביעות כנגד מחזיקים בשל הפרות של חוק ההתיישבות;

"**מחזיק**" - מי שזכאי להחזיק בקרקע חקלאית ממקרקעי ישראל, כמשמעותם בחוק יסוד: מקרקעי ישראל, על פי הסכם חכירה או ברשות, או שקיבל רשות/הסכמה אחרת מרמ"י להחזקתו בקרקע. לעניין מים - מי שנקבעה לו מכסת מים על ידי נציב המים, מנהל רשות המים או על ידי רשות אחרת שהוסמכה לכך לפי דין, או שהוקצתה לו כמות מים מתוך מכסה שהוקצתה לאגודה בה הוא חבר;

"**מתקשר**" - אדם או תאגיד שהתקשר עם המחזיק לעניין שימוש בקרקע ו/או במים באחת הפעולות המוגדרות כשימוש חורג;

מדינת ישראל משרד החקלאות ופיתוח הכפר הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

"פורום חוק ההתיישבות" - גוף מייצג לממונה ובו חברים: נציג הרשות לתכנון במשרד החקלאות; נציג רמ"י; נציג החטיבה להתיישבות; נציג תנועות ההתיישבות; מנהל הסיירת הירוקה ומנהל המחוז הרלבנטי במשרד החקלאות. מסקנות הפורום מהוות המלצה לממונה.

"קרקע חקלאית" - קרקע שנועדה לשמש לייצור תוצרת חקלאית, לגידול פרחים, למשתלה, לגידול בעלי חיים או להחזקתם או למרעה להם, או להחזקת ציוד חקלאי או מלאי חקלאי, במקרקעי ישראל, כמשמעותם בחוק יסוד: מקרקעי ישראל;

"שימוש חורג" - כמשמעותו בתוספת הראשונה לחוק (שימוש חורג הינו אחת או יותר מהפעולות כדלקמן: העברה או הקנייה או שיעבוד של זכויות שיש למחזיק בקרקע לגורם אחר, אולם, עיבוד הקרקע על-ידי הקבלן על חשבון המחזיק או שותפות בין תושבי אותו ישוב, אינם שימוש חורג; יצירת שותפות בקרקע או ביבול; הקניית זכות אריסות בקרקע ויבול; הקניית זכות רכישת יבול שדה (דמאן); שיעבוד היבול; הקניית זכות מגורים).

ג. בקשה להיתר לשימוש חורג

כללי

8. לפי סעיף 2 לחוק, שר החקלאות או מי שהשר הסמיך לכך, רשאי לתת היתרים לשימוש חורג. אף שהתוספת הראשונה מונה רשימה של 6 פעולות שהן שימוש חורג, הרי שבפועל רוב מכריע של הבקשות להיתר לשימוש חורג מתייחסות לסעיף 2 לתוספת – בקשה ליצירת שותפות. בקשות לאישור שותפויות ניתן להגיש בדרך המפורטת להלן.

9. במסגרת בדיקת הבקשה, בודק הממונה האם ההתקשרות בין המחזיק לבין המתקשר הינה "שותפות אמת". לפי פסיקת בתי המשפט, שותפות אמת הינה שותפות שבה כל הצדדים להתקשרות נושאים בסיכון להפסדים ובסיכוי לרווחים. ההכרעה באשר לאישור בקשה לשותפות תיעשה לאחר בחינת נשיאת השותפים בסיכון ובסיכוי כאמור ובהתאם לאינדיקציות נוספות כפי שיפורט להלן.

הגשת בקשה

10. המבקש לקבל היתר לשימוש חורג, יגיש בקשה בכתב על גבי טופס הבקשה בנוסח המצ"ב לנוהל ומסומן "נספח א" – לידי מנהל מחוז משרד החקלאות ופיתוח הכפר הרלוונטי.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר
הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

11. היה המבקש תאגיד, תהיה הבקשה להיתר לשימוש חורג חתומה בידי מורשי החתימה של התאגיד.

זכאים להגיש בקשה להיתר לשימוש חורג

12. בקשה לקבל היתר לשימוש חורג תוגש על-ידי בעל הזכויות בקרקע בלבד (אגודה, בר-רשות, וכיו"ב), ולא על-ידי הצד השלישי אתו מבקש בעל הזכויות להתקשר.

13. בקשה להיתר לשימוש חורג ניתן להגיש רק בהתייחס לקרקע חקלאית שמוסדרת בחוזה חכירה לטווח ארוך (כגון חוזה משבצת, חוזה מטעים וכיו"ב) ולמטרת החכירה/השימוש המותר על פי החוזה עם רמ"י. בעל הזכויות בקרקע זמנית, שנזקק לשינוי תנאי ההקצאה, בשל נסיבות חדשות שנוצרו לאחר קבלת הרשאה, יכול לפנות לוועדת השכרות בבקשה חדשה בהתאם לנהלים והחלטות רמ"י הרלבנטיים (נוהל מס B 37.16 השכרת קרקע חקלאית לזמן קצר) על מנת שהקרקע תוקצה לו יחד עם שותף נוסף. יובהר כי הבקשה צריכה להיות מוגשת על ידי כל השותפים המבקשים הקצאת הזכויות.

מסמכים ונתונים שיש לצרף לכל בקשת היתר לשימוש חורג

14. לבקשה להיתר לשימוש חורג יצורפו המסמכים הבאים :
- א. תשריט של השטח לגביו מבוקש ההיתר ואישור של רמ"י ע"ג התשריט, כי השטח נכלל בחוזה המשבצת ואין לגביו הסתייגות לצורך הגשת הבקשה לרשות המוסמכת. יובהר כי אין בכך כל התחייבות מטעם רמ"י לאישור הבקשה/ השימוש. בכל מקרה יובהר כי אישור רמ"י כמשמעו בס"ק זה יינתן בתוך שבועיים לכל היותר.
- ב. הסכם חכירה בתוקף של המבקש, ואם המבקש הוא חבר אגודה – של האגודה, עם רמ"י. במידה שאין בידי המבקש חוזה בתוקף, הוא רשאי לצרף לבקשה אישור בכתב מטעם רמ"י על היעדר התנגדות לאישור הבקשה ;
- ג. הסכם שותפות עם המתקשר, בנוסחו הסופי, חתום ומלא. יש להגיש את ההסכם כמשמעו בסעיף זה, באופן הכולל פירוט מלא וסדור הכולל התייחסות לכל הפחות לנקודות הבאות :
- I. סכומי כסף משולמים בין הצדדים ;
 - II. מקורות תקציביים למימון השותפות ;
 - III. מועדי פירעון (לוח סילוקין) כל אימת שמדובר בהלוואה ;
 - IV. פירוט לגבי מידת האחריות לניהול ושליטה בשותפות ;
 - V. ציון היקף העבודות החקלאיות ומבצעים, פירוט לעניין מכר היבול וכד' ;

מדינת ישראל

משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

- VI. לבקשה יצורף תצהיר מאומת ע"י עו"ד בו יצהיר המחזיק על אמיתות הפרטים המופיעים בבקשה ובהסכם, ועל כך שמדובר בהסכם היחיד שנערך בין הצדדים לעניין זה. נוסח התצהיר מצ"ב ומסומן "נספח ב";
- ד. לגבי מבקש שהוא חבר אגודה בעל זכויות בנחלה, יש לצרף הסכמת האגודה לקיום ההתקשרות בנוסח המצ"ב לנוהל ומסומן "נספח ג";
- ה. לגבי בקשה של אגודה בגין שטחיה שאינם משויכים לחבר אגודה יצורף פרוטוקול ישיבת ועד האגודה בה אושרה ההתקשרות;
- ו. לגבי מתקשר שהוא חברה/תאגיד - יש להמציא מסמכי רישום, תקנון ופרטי בעלי המניות/חברי התאגיד;
- ז. במידה שההתקשרות החוזית כוללת הלוואה יש להמציא את הסכם ההלוואה (זאת נוסף על הסכם השותפות כמשמעו בס"ק ג' ככל שהסכם ההלוואה עוגן כמסמך נפרד), לרבות לוח הסילוקין של ההלוואה.

לתשומת לב המבקשים יובהר בזאת, כי לא תידון בקשה לשימוש חורג אלא אם כן נתקבלו במחוז הרלוונטי של משרד החקלאות, כל האישורים והמסמכים המפורטים לעיל.

קליטת הבקשה במחוז הרלוונטי במשרד החקלאות

15. רפרנט חוק ההתיישבות החקלאית במחוז יודא כי לבקשה צורפו המסמכים המצוינים לעיל ויצרף לבקשה טופס אישור המחוז על הגשת הבקשה וחוות דעת מחוז משרד החקלאות ופיתוח הכפר בנוסח המצ"ב לנוהל ומסומן "נספח ד".
16. נמצא שהמבקש הגיש את כל המסמכים המפורטים בס' 14 לעיל, ישלח המחוז למבקש הודעה על כך בנוסח המצ"ב ומסומן "נספח ד' 1", וזאת לא יאוחר מ- 14 ימי עבודה מיום קבלת הבקשה במחוז. ככל שהמבקש לא הגיש את כל המסמכים המפורטים לעיל תשלח למבקש ע"י המחוז הודעה על הצורך בהשלמת מסמכים בנוסח המצ"ב ומסומן "נספח ד' 2", וזאת לא יאוחר מ- 14 ימי עבודה מיום קבלת הבקשה במחוז.
17. הרפרנט לחוק ההתיישבות במחוז יעביר את הבקשה לשימוש חורג ואת חוות דעתו לפי נספח ג, יחד עם האישורים והמסמכים הנלווים לבקשה, לממונה, בתוך 14 ימי עבודה מהמועד בו קיבל לידיו את כל המסמכים הנדרשים.
18. הממונה יעביר בתוך 7 ימי עבודה את הבקשה והמסמכים הנלווים לה, לפי שיקול דעתו, לרכז חוק ההתיישבות בסיירת הירוקה.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר
הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

19. רכז חוק ההתיישבות בסיירת הירוקה ירכז את הטיפול בהכנת הבקשה לדיון בפני הממונה ויעבירה למנהל המרחב בסיירת לצורך בדיקה והכנת חוות דעת. חוות הדעת תגובש על ידי הסיירת הירוקה בתוך 21 ימי עבודה ועם גיבושה יעבירה הרכז לידי הממונה.
20. בתוך 14 ימי עבודה מיום קבלת חוות דעת הסיירת הירוקה ידון הממונה בבקשה וייתן החלטתו.
21. יובהר כי הממונה או מי מטעמו רשאי בכל עת לדרוש מהמבקש פרטים או מסמכים נוספים לצורך הדיון בבקשה.

החלטת הממונה

22. הממונה ייתן את החלטתו בכתב, בצירוף הנמקה. החלטת הממונה בעניין יכולה להיות אחת מאלה:

א. קבלת הבהרות נוספות מהמבקש- בתוך 7 ימי עבודה מיום קיום הדיון בבקשה להיתר, יישלח למבקש מכתב בדואר רשום עם אישור מסירה המפרט את ההבהרות הנדרשות. על המבקש להשיב למכתב כאמור בתוך 14 ימי עבודה מיום קבלת המכתב. ככל שהמבקש השיב למכתב בתוך הזמן שנקבע תינתן החלטת הממונה לבקשה להיתר לשימוש חורג בתוך 14 ימי עבודה. בהקשר זה יובהר כי פניית הרשות המוסמכת תחשב כמי שנמסרה בתוך 14 יום למשלוח, משנשלחה בדואר רשום.

ב. **אישור הבקשה להיתר לשימוש חורג**- ההיתר יומצא למבקש בתוך 7 ימי עבודה מיום ההחלטה בדואר רשום עם אישור מסירה. הממונה יפרט על-גבי ההיתר את תנאי ההיתר לשימוש חורג שאושר, לרבות התחייבות מקבל ההיתר לספק כל מידע שרלוונטי לבחינת קיום תנאי השותפות וקיום תנאי ההיתר ולרבות צירוף הסכם ההתקשרות כחלק בלתי נפרד מההיתר.

ג. **דחיית הבקשה להיתר לשימוש חורג**- תשלח הודעת דחייה כאמור בדואר רשום עם אישור מסירה, בתוך 7 ימי עבודה מיום ההחלטה. בהודעה ייכתב כי המחזיק רשאי לבקש עיון מחדש בבקשתו על ידי השר עצמו בתוך 30 ימים.

עיון חוזר

23. על החלטת הממונה בדבר סירוב להתיר שימוש חורג לפי החוק רשאי המחזיק, לפי סעיף 2 לחוק, לבקש עיון מחדש על-ידי שר החקלאות ופיתוח הכפר עצמו. בקשה כאמור ניתן להגיש בתוך 30 יום מיום מתן החלטת הממונה. החלטת השר לבקשה לעיון מחדש תינתן, בתוך 60 יום מיום קבלת הבקשה, לאחר קבלת התייחסות מלאה מהממונה באשר לנסיבות סירוב מתן ההיתר על ידו. ככל שהחליט השר לקבל את הבקשה יומצא למבקש היתר בתוך 7 ימי עבודה מיום מתן

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר
הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

ההחלטה. ככל שהחליט השר לסרב לבקשה, יתן את החלטתו בכתב בצירוף הנמקה. החלטה זו תשלח למבקש בדואר רשום עם אישור מסירה.

שיקולים בבחינת בקשה להיתר לשימוש חורג ע"י הממונה:

אינדיקציות לקיומה של "שותפות אמת"

24. במסגרת בחינת הבקשה לקבלת היתר לשימוש חורג יישקלו וייבחנו, בין השאר, ההיבטים המפורטים להלן:

א. **חלוקה בהשקעה וברווחים:** חלקו של השותף המחזיק בקרקע בהשקעה וברווחים לא יפחת, ככלל, מ-26%. יובהר כי העמדת הקצאת המים והקרקע ע"י המחזיק בקרקע לטובת השותפות, לא תיחשב לצורך חישוב השקעתו כאמור. יחד עם זאת, את התשלום שמשלם המחזיק בקרקע עבור השימוש במים, ניתן לקחת בחשבון בבחינת השקעותיו בשותפות, מאחר שעלויות אלו הן חלק מההשקעה במיזם ומעלות הייצור.

ב. **הקצאת קרקע על ידי שני השותפים:** שותפות שבה כל צד מקצה קרקע משלו לטובת המיזם המשותף, הנה אינדיקציה לשותפות אמת.

ג. **תשלום מובטח:** תשלומים מובטחים של המתקשר למחזיק ללא קשר לרווחי השותפות ("רנטה"), ובמיוחד תשלומים כאמור שיינתנו בתחילת המיזם עוד בטרם שנשא המיזם פירות, מצביעים, ככלל, על הסכם לחכירת משנה ולא על שותפות אמת.

יובהר, כי מקום שבו יש פער לטובת המחזיק בין חלוקת החבות בהשקעה ו/או בהוצאות השוטפות לבין חלוקת הרווחים, הדבר ייחשב כאינדיקציה לפיה פער זה מסתיר מאחוריו "רנטה". (לדוגמא- במצב שבו בהסכם מצוין שהחלוקה בהשקעות 26% עבור המחזיק ו-74% עבור המתקשר בעוד שהחלוקה ברווחים 50% למחזיק ו-50% למתקשר).

ד. **אי נשיאה בהפסדים** על-ידי המחזיק מצביעה גם היא על הסכם לחכירת משנה ולא על שותפות אמת.

יובהר, כי מצב שבו ההסכם מאפשר למחזיק שלא לשאת בהפסדים, באמצעות דחייה אינסופית של מועד פירעון הלוואות או תשלומים אחרים והיעדר הצורך להחזיר חובות, עם סיום חיי המיזם המשותף, מצביע כי אין מדובר בשותפות אמת.

ה. **הלוואה:** התקשרות הכוללת הלוואה לפיה המחזיק בקרקע לא יהיה זכאי לרווחים בטרם יחזיר את מלוא ההלוואה שקיבל הינה אינדיקציה לשותפות אמת.

ו. **קבלת החלטות:** השתתפות של המחזיק בקבלת החלטות העוסקות בניהול הפעילות החקלאית והעסקית, שותפות בניהול הספרים ובקרה חשבונאית מעידים על שותפות אמת. היעדרם יהווה אינדיקציה שלילית לקיומה של שותפות כאמור.

מדינת ישראל

משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

- ז. **הנהלת החשבונות של השותפות מתקיימת אצל המחזיק בקרקע:** זוהי אינדיקציה חיובית להיותה של השותפות שותפות אמת, ומחזקת את מעורבותו של המחזיק בקרקע בשותפות ובנעשה.
- ח. **מידת המעורבות בשטח ביחס להון המושקע:** מידת ההשקעה של המחזיק בקרקע הינה אינדיקציה נוספת למעורבות. ככל שהמחזיק בקרקע השקיע בשותפות בשיעורים ניכרים יותר גבוה יותר, כך ניטה לראותו כשותף הנושא בנטל הסיכון. ככל שמידת ההון המושקע של המחזיק בקרקע נמוכה, כך נדרשת מעורבות גבוהה יותר שלו בנעשה בשטח.
- ט. **התייחסות ההסכם לפירוק השותפות:** חלוקת נכסי וחובות השותפות בין השותפים ביחס ישר למידת השקעתם בשותפות, תהווה אינדיקציה לשותפות אמת.
- י. **היכרות המחזיק עם הנעשה בקרקע/במיזם:** במיזם קיים, ככל שלמחזיק ישנה היכרות מהותית עם הנעשה בשטח, הדבר מעיד על שותפות אמת. היכרות ומעורבות ניתן לבדוק באמצעות האינדיקציות הבאות:
- א. **עובדים:** היכרות עם העובדים בשטח ואת אופן עבודתם; האם העובדים הינם עובדי המחזיק או עובדי המתקשר או עובדי השותפות;
- ב. **בקיאות בהסכם ההתקשרות:** ידיעת פרטי ההתקשרות העסקית בין השותפים, לרבות סכומי השקעה במיזם, הלוואות שניתלו ע"י השותפות ועוד;
- ג. **בקיאות בשטח השותפות:** הכרה עם סוגי הגידולים, פעולות חקלאיות שבוצעו, מיקום השטחים החקלאיים ועוד;
- ד. **השתתפות בעשייה ובתפעול השוטף של המיזם:** לרבות שימוש בכלים חקלאיים של המחזיק.

בחינת הבקשה – שיקולים נוספים

25. בבואו לבחון בקשות לקבלת היתר לשימוש חורג ישקול הממונה, בין היתר, גם היבטים אלו:
- הפרות קודמות של חוק ההתיישבות של מבקש הבקשה או של המתקשר –
- א. מקום שבו הממונה ביטל היתר בגין אי עמידה בתנאי ההיתר, או מקום שבו הסתבר לממונה בראיות מנהליות שהמבקש פעל במרמה, לא יינתן למחזיק היתר לשימוש חורג מכל שטח שלו למשך שנתיים, למעט במקרים חריגים ומנימוקים שיירשמו.
- ב. ככל שמדובר בבקשה להיתר לשימוש חורג הנבחנת במסגרת מתווה לסיום ההפרה בהסכמה עם המחזיק, הרי שככלל, יילקחו בחשבון הרווחים להם זכה המחזיק בתקופת ההפרה.
- ג. יובהר עוד, כי ככל שהבקשה להיתר מתייחסת לשותפות בגידול שבצדה מכסות ייצור – הרי שבמקרה כאמור על הממונה לוודא האם בקשה זו עומדת גם בכללים האחרים

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר
הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

של ועדות המכסות והחקיקה הרלוונטית ביחס לאותן מכסות ייצור [ביצים ו/או חלב].

היתרים לשימוש חורג ניתנים להתקשרות בין מחזיק מסוים למתקשר מסוים. לאור האמור יובהר כי החלפת מתקשר טעונה הגשת בקשה להיתר חדש.

עיבוד קרקע של אגודות חקלאיות שיתופיות על ידי אגודה חקלאית שיתופית בה הן חברות (להלן: "אגודה מרכזית")

26. יובהר, כי לצורך נוהל זה, תוכר אגודה כאגודה מרכזית בהתקיים התנאים הבאים במצטבר:
- א. מטרת הקמת האגודה לנהל במשותף את הקרקעות שכל אחת מהאגודות החברות בה "תרמה" לניהול המשותף.
 - ב. כל אגודה החברה באגודה המרכזית שותפה גם בניהול האגודה המרכזית, בהקצאת משאבי כוח אדם ובמשאבים נוספים.
 - ג. בקשה להיתר לשימוש חורג עבור התקשרות בין אגודות חקלאיות שיתופיות המחזיקות בזכויות בקרקע חקלאית לבין האגודה מרכזית בה הן חברות תיבחן, בין היתר לאור הוראות פרק ג' לנוהל זה, לרבות המאפיינים המעידים על אינדיקציות חיוביות לקיומה של שותפות אמת.

שעבוד יבול

27. בקשות למתן היתר לשימוש חורג המתייחסות לשעבוד יבול, כמפורט בסעיף 5 לתוספת הראשונה לחוק, יאושרו ע"י הממונה לביצוע חוק ההתיישבות, בכפוף לתנאים הבאים:
- א. היתר כאמור יינתן רק לבקשה שהוגשה ע"י אגודה שיתופית ולא לבקשה שהוגשה ע"י יחיד.
 - ב. הצגה של כלל המסמכים הנוגעים להסכם שעבוד היבול, לרבות הסכמים נלווים כגון הסכם בלעדיות בשיווק והסכם למיזם משותף.
 - ג. מהות ההסכם, הן מבחינה לשונית והן מבחינה תכליתית, יש בה ללמד כי אין מדובר בהחכרת משנה האסורה על פי מדיניות משרד החקלאות, ואין בה העברת זכויות בקרקע

מדינת ישראל

משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

או בחלק ממנה, מכל סוג שהוא. שעבוד היבול האמור משמעו כי הוא מתייחס לתוצרת החקלאית בלבד ולא ביחס או בתוספת למרכיב הקרקע.

קבלן עיבוד

28. לעתים הגורם המעבד את השטח הינו קבלן עיבוד שהמחזיק התקשר אתו בהסכם קבלנות. נזכיר, כי לפי הוראות החוק, עיבוד הקרקע על-ידי שכירים או על ידי מי שקיבל על עצמו את העיבוד בקבלנות ועל חשבון המחזיק, לא ייראו כשימוש חורג. הרציונל שעומד מאחורי הוראה זו הינו הרצון לאפשר למחזיקים, אשר עובדים את אדמתם, להיעזר בעבודה שכירה או בעבודה קבלנית של ספק שירותים ספציפיים לצורך פעולות עיבוד.

אינדיקציות שיש לבדוק בהתקשרות עם קבלן עיבוד

29. לצורך בחינת הטענה כי מדובר בעבודה שכירה או קבלנית, על חשבון המחזיק, יש לבחון, בין השאר, את הפרמטרים המפורטים להלן. יצוין, כי בד"כ ההחלטה תתקבל על רקע מכלול הדברים ולא על יסוד פרמטר בודד זה או אחר.

א. **מגוון הפעולות שקבלן העיבוד עושה בשטח:** ככל שמגוון הפעולות רב (מהכנת הקרקע לגידול ועד שיווק התוצרת), יש בכך אינדיקציה כי לא מדובר בקבלן עיבוד, אלא בהעברת אחריות כוללת מהחוכר (או בר הרשות) לאחר.

ב. **אופן תשלום השכר לקבלן העיבוד:** ככל שקבלן העיבוד מקבל תשלום שוטף עבור פעולות שביצע, זו אינדיקציה המצביעה על כך שככל הנראה מדובר אכן בקבלן עיבוד. ככל שהקבלן מקבל תשלום כנגזרת מהרווחים, ובמנותק מהפעולות אותן מבצע, יש בכך להצביע על ההתקשרות שטיבה שונה מהתקשרות עם קבלן עיבוד. כדי לבחון את אופן התשלום, יש לקבל חשבוניות ו/או תיעוד מתאים אחר.

ג. **השקעת קבלן העיבוד בקרקע/בשטח/במיזם:** ככל שנראה שקבלן העיבוד משקיע השקעה כספית בשטח, הדבר מעיד על כך שזוהי אינה התקשרות קבלנית.

מעקב ובקרה

30. הממונה ינהל רישום מסודר הן של הבקשות להיתרים שהוגשו, על כל הליך הטיפול בהן, עד להשלמתו, והן של הליכי התביעה שמתנהלים, באמצעות הפרקליטות. רישום זה ינוהל במערכת ממוחשבת, שתאפשר הפקת נתונים סטטיסטיים בעניין זה.

31. הממונה יערוך ביקורת באופן ישיר ו/או באמצעות מי מטעמו, בכל עת גם לאחר מתן היתר לשימוש חורג, בדבר אמיתות הנתונים שנמסרו לו ומילוי התנאים למתן ההיתר לשימוש חורג.

מדינת ישראל

משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

32. מקבל ההיתר יידרש, במסגרת תנאי ההיתר, למסור לממונה, במועד שיצוין, נתונים אודות ההתקשרות, לרבות ספרי ניהול חשבונות אודות המיזם המשותף, הצגת החזרי הלוואות, חלוקת רווחים והפסדים, קבלות, וכיו"ב.
33. כמו כן, במסגרת תנאי ההיתר יכתב במפורש כי הממונה רשאי לשלוח מבקר או מפקח מטעמו לבקר במשרדיו ובמתקניו של המבקש ולעניין בספרי החשבונות שלו, במידע שעניינו המיזם המשותף, בהתאם לשיקול דעתו בעניין

ביטול היתר לשימוש חורג

34. הממונה רשאי לבטל היתר לשימוש חורג במקרים הבאים:
- א. מקבל ההיתר אינו מקיים תנאי מתנאי ההיתר;
 - ב. מקבל ההיתר אינו מאפשר לממונה או מי מטעמו לפקח כנדרש על קיום תנאי ההיתר;
 - ג. ההיתר ניתן על בסיס נתונים כוזבים.
35. בכל מקרה, לא יבוטל היתר, בטרם תינתן למחזיק זכות טיעון בפני הממונה במסגרתה תינתן למחזיק ההזדמנות להתייחס לטענות המבססות את העילה לביטול ההיתר.
36. החלטה על ביטול ההיתר תתקבל לאחר התייעצות עם הלשכה המשפטית במשרד החקלאות.
37. נוסח ההחלטה יפרט את עיקרי הממצאים בבסיס ההחלטה, את התייחסות בעל ההיתר ואת נימוקי ההחלטה.
38. יש לעדכן בדבר ביטול ההיתר את כל הגורמים הרלוונטיים לרבות, מחוז משרד החקלאות הרלוונטי, מנהלי אגפים במשרד החקלאות, רשות מקרקעי ישראל, מנהלת ההשקעות, הוועדה החקלאית האזורית, רשות המים (לעניין מכסת המים).

ד. פיקוח ואכיפה במקרים של חשד להפרת החוק

התהליך

39. אכיפת חוק ההתיישבות מתבצעת על ידי הממונה, באמצעות היחידה לפיקוח על שטחים פתוחים ברשות הטבע והגנים (להלן: "הסיירת הירוקה"). הסיירת הירוקה משתייכת ארגונית לרשות הטבע והגנים אך מונחית מקצועית על-ידי הממונה במשרד החקלאות. לגבי קרקע חקלאית יובהר, כי לממונה הסמכות לבצע אכיפה הן לגבי קרקע שהחזקתה מוסדרת בהסכמים לטווח ארוך (כגון חוזה משבצת, חוזה מטעים וכיו"ב) והן לגבי קרקע "זמנית" שהחזקתה מוסדרת בהסכמים לטווח קצר.
40. כאשר נאסף מידע (בפעולה יזומה או על-פי תלונה), המעלה חשד לביצוע פעולות שהן בגדר שימוש חורג ללא היתר או שלא בהתאם לתנאי ההיתר (להלן: "ההפרה") תתבצענה הפעולות הבאות –

מדינת ישראל

משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

41. פקח הסיירת הירוקה יפגש או ישוחח טלפונית עם המחזיק ועם נציג האגודה, לבירור החשד ולהבהרת החוק.
42. בתום הבירור, יערוך הפקח דו"ח הפרה בכתב. הדו"ח יועבר למנהל המרחב ולרכז חוק ההתיישבות האזורי בסיירת הירוקה, בהתקיים לממונה. למנהל המחוז הרלבנטי במשרד החקלאות יעביר הפקח דו"ח תמציתי המפרט את עובדות ההפרה ואת תגובת המפר ככל שנתקבלה. ככלל, דו"ח ההפרה הנ"ל יכלול גם את תגובת המפר, ככל שניתן יהיה לקבלה בנסיבות העניין.
43. הרכז ומנהל המרחב יערכו חוות דעת והתייחסות לדו"ח הפקח, לרבות לעניין הצורך בקיום פעולות נוספות לצורך המשך בירור ההפרה, ויעבירו אותה לממונה.
44. הממונה יפנה לרפרנט חוק ההתיישבות במחוז משרד החקלאות הרלוונטי, על גבי טופס בנוסח המצ"ב לנוהל ומסומן "נספח ה'", ויבקש את התייחסותו לעניין החשד לביצוע שימוש חורג בקרקע חקלאית או במים. התייחסותו של הרפרנט תועבר לממונה בתוך 7 ימי עבודה. יובהר כי אי העברת התייחסות הסיירת הירוקה ו/או המחוז כאמור לא תהווה עילה לעיכוב נקיטת הליכים על-ידי הממונה.

התראה

45. בהתאם לחומר שהומצא לידי הממונה כאמור בסעי' 42-47, יבחן זה את הממצאים וישקול האם יש בהם בסיס מספק למשלוח התראה. במידה שמצא כי החומר שלפניו מצדיק משלוח התראה בכתב למפר [מחזיק הקרקע ו/או האגודה], תישלח התראה כאמור בתוך 14 ימי עבודה ממועד קבלת הממצאים כאמור. העתקים מההתראה יישלחו למחוז הרלוונטי של משרד החקלאות, למנהל חטיבת שמירת קרקע ברשות מקרקעי ישראל, למנהל הסיירת הירוקה ולמנהל המרחב הרלבנטי.
46. התראה תכלול את עיקרי המידע שבידי הממונה, המבססים את טענת הממונה להפרת החוק לכאורה על-ידו, וזאת כדי לאפשר לו להתמודד עם טענות הממונה. כמו כן תכלול ההתראה דרישה חד משמעית לחדול מביצועה ככל שהיא מתקיימת כנטען ע"י הרשות המוסמכת. במכתב ההתראה תינתן למפר לכאורה, ההזדמנות להתייחס להתראה, תוך 15 ימי עבודה מיום המצאתה. ככלל, תצורף האגודה להליך (וזאת משלב ההתראה).
47. התראה תשלח באמצעות דואר רשום עם אישור מסירה במקרים שבהם הדואר הרשום "לא נדרש", תשלח פעם נוספת התראה בדואר רשום עם אישור מסירה. ככל שהמשלוח הנוסף "לא נדרש" אף הוא, ההתראה תומצא על-ידי מסירה אישית. ככל שלא ניתן יהיה לאתר את המפר לכאורה, ההמצאה כדין תבוצע באמצעות פקח הסיירת הירוקה באזור הרלוונטי, בהתאם לדיני

מדינת ישראל

משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

ההמצאה הקבועים בתקנות סדר הדין האזרחי התשמ"ד-1984. הממונה ינהל מעקב אחר משלוח ההתראה והמצאתה.

48. בתום 30 יום מתאריך משלוח ההתראה, ואם מדובר על הפרה חוזרת – בתוך 7 ימי עבודה, יבצע הפקח בדיקה חוזרת בשטח, כדי לוודא אם ההפרה הופסקה או נמשכת (להלן: "בדיקה חוזרת"), וידווח בכתב על ממצאיו למנהל המרחב הרלוונטי, לממונה ולמנהל המחוז על-גבי דו"ח בדיקה חוזרת. ככל שיימצא כי נדרשות פעולות בירור ובדיקה נוספות ו/או איסוף ראיות נוספות, יונחה הפקח ע"י מנהל המרחב לביצוע פעולות אלו.

49. במקביל ובלי לגרוע מן האמור מעלה, יפעל הרכז להביא לסיום ההפרה בדרך של הידברות עם הצדדים הנוגעים לעניין.

50. בהמשך, עם סיום הליכי הבדיקה, הרכז יכין סיכום תיק בעניין ההפרה ויעבירו עם המלצת מנהל המרחב בסיירת הירוקה לממונה למתן החלטה בדבר העברת העניין לתביעה.

תגובות להתראה

51. מחזיק המקבל התראה על-פי חוק ההתיישבות, יכול שגיב להתראה באחת ממספר דרכים:

- א. הגשת עמדה ומסמכים לממונה לפיהם אין מדובר בהפרה של החוק, למשל טענה כי הגורם הפועל בשטח הוא קבלן עיבוד;
- ב. בקשה בפני הממונה להפסקת ההליך לפי החוק באמצעות הודעה על הפסקת ההפרה;
- ג. הגשת בקשה לממונה לשם קבלת היתר לשימוש חורג, לצורך הסדרת ההפרה.

52. להלן יפורט אופן הטיפול בתגובות להפרה:

- א. העביר המחזיק מידע ומסמכים, מהם ניתן להסיק כי אין מדובר בהפרת החוק, ייסגר התיק על ידי הממונה בהחלטה מנומקת, זאת לאחר קבלת התייחסות הרכז האזורי והתייחסות מנהל המרחב, ככל שניתנה. ההחלטה על סגירת התיק תתקבל בתוך 30 ימי עבודה מיום העברת המסמכים על ידי המחזיק והודעה על כך תשלח למחזיק תוך 7 ימי עבודה מיום קבלת ההחלטה.
- ב. הודיע המחזיק כי בכוונתו להפסיק את הפעולות מושא ההפרה, תינתן לו תקופת זמן קצובה להפסקת הפעולות, לאחר קבלת התייחסות הרכז האזורי והתייחסות מנהל

מדינת ישראל

משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

המרחב, ככל שניתנה. הודעה מטעם הממונה בדבר מתן ארכה למחזיק לסיום ההפרה, תתקבל בתוך 30 ימי עבודה מיום העברת המסמכים על ידי המחזיק והודעה על כך תשלח למחזיק תוך 7 ימי עבודה מיום קבלת החלטה.

ג. תקופת הזמן שתינתן למפר לצורך העניין תיקבע, בין היתר לאור השיקולים הבאים: סוג הגידול, משך הזמן בו מתקיים הגידול, המועד שבו אותרה ההפרה, האם הורחבה ההפרה לאחר איתורה ונשלחה התראה על כך ועוד.

ד. על המחזיק לחתום על תצהיר המעיד על הודאה בהפרה וכן התחייבות למועד סיום ההפרה.

ה. הגיש המחזיק בקשה להיתר לשימוש חורג, תיבדק הבקשה בהתאם למפורט בפרק ג' לנוהל זה. יובהר כי הגשת בקשה להיתר לשימוש חורג אינה עוצרת את הליכי הטיפול בהפרה, אלא אם נתקבלה החלטה מפורשת בעניין על-ידי הממונה.

ו. נדחתה בקשה על-ידי הממונה (ואם פנה בבקשה לעיון מחדש, נדחתה הבקשה גם על-ידי שר החקלאות ופיתוח הכפר), או שהמחזיק סירב לחתום על תצהיר כמשמעו בסעי' 55ד' לעיל, תשלח הודעה למחזיק, בדואר רשום עם אישור מסירה, כי עליו לחדול מההפרה בתוך 14 ימי עבודה מיום קבלת ההודעה. בתום התקופה האמורה תבוצע בדיקה חוזרת, שעל-פי ממצאיה יוחלט אם יועבר התיק לטיפול הפרקליטות כאמור לעיל.

העברת התיק לפרקליטות לצורך הגשת תביעה לוועדת ההכרעה ולניהול הליך משפטי

53. בהתאם לסעיף 6(א) לחוק, מי שהפר את הוראות החוק והושלמו לגביו ההליכים המקדמיים שתוארו לעיל בפרק ד', ולא הפסיק ההפרה, רשאי הממונה לפתוח בהליכים להפקעת זכותו בקרקע. לצורך הליך תביעה בוועדת ההכרעה יועברו הנתונים והמסמכים שיפורטו להלן לפרקליטות מחוז תל-אביב, גורם התביעה המוסמך לטיפול בתיקי חוק ההתיישבות.

54. יודגש, כי מדיניות משרד החקלאות היא שיש למצות את המאמצים להחזיר את הקרקעות לעיבוד על-ידי החקלאים כנדרש בדין (בין בעצמם ובין באמצעות שותפות שקיבלה היתר). לאור זאת, ההנחיה היא שיש למצות ככל האפשר מאמץ זה, בטרם תתקבל החלטה להעברת טיפול בהפרת החוק לפרקליטות, לצורך הגשת תביעה לוועדת ההכרעה. ככל שניתן וראוי, יש להמשיך במאמצים אלו, גם לאחר שהוגשה תביעה לוועדת הכרעה בשילוב גורמי הפרקליטות, והכל בתנאי שההסדר יהיה במסגרת של הסכם פשרה שיחתם כפסק דין בוועדת ההכרעה.

55. פרטי ההפרה יובאו בפני היועץ המשפטי למשרד או מי שמונה מטעמו, והממונה. אלו יבחנו האם אכן מוצו כל המאמצים לצורך החזרת החקלאי לעיבוד הקרקע בהתאם להוראות החוק. ככלל יש להשלים שלב זה בתוך 30 ימים ממועד דיון הצוות. בסיום שלב זה, ככל שהמהלך לא הניב הסדר העומד בהוראות הדין, יועבר הטיפול בעניין לפרקליטות, לגיבוש החלטה משותפת בדבר הגשת תביעה.

מדינת ישראל

משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

56. ראשית, תתקיים היוועצות משותפת, בראשות הממונה, נציג המחוז הרלבנטי ובהשתתפות רכז חוק ההתיישבות הרלוונטי והתובע המוסמך בפרקליטות לצורך קבלת החלטה, האם מתקיימת תשתית ראייתית שמצדיקה הגשת תביעה לוועדת ההכרעה.

57. החליט הממונה, לאחר ההיוועצות המשותפת כאמור, לנקוט בהליכים לפי החוק, באחריות הרכז להכין סיכום טיפול במקרה על-פי דרישת הפרקליטות. החומר שיועבר לפרקליטות יכלול את הפרטים והמסמכים כדלקמן:

- א. פרטיו המלאים של המפר (להלן בסעיף זה: "הנתבע");
- ב. פרטי האגודה;
- ג. פרטיהם המלאים של המתקשרים (ככל שידועים);
- ד. פרטי ההפרה: סוגי הגידול וגודלם (לרבות תמונות במידת הצורך);
- ה. פרטים מזהים של השטח נשוא ההפרה (מפת גוש/חלקה, מפת משבצת; מידע בדבר הקצאת המים לשטח נשוא ההפרה/למפר/לאגודה
- ו. חוזה חכירה;
- ז. מידע בדבר הפרות קודמות של המפר או האגודה;
- ח. פרטי המדווח על ההפרה ועדים נוספים (ככל שישנם);
- ט. דו"חות הפרה ובדיקה חוזרת שהוגשו על-ידי הפקח האזורי (שיכילו את כל הפרטים האמורים בסעיפים לעיל וכן כל יתר הממצאים שבנמצא לרבות תגובת המחזיק אם התקבלה עד לאותו מועד) והעתק התראות שנשלחו ככל שהנן מעודכנות למועד הגשת התביעה;
- י. כל ממצא נוסף על-פי בקשת הפרקליט ו/או לפי החלטת הממונה;
- יא. העתק הודעת הממונה לרשות מקרקעי ישראל בדבר הגשת התביעה;
- יב. העתק הודעת הממונה למחזיק ולאגודה בדבר ההחלטה להגיש תביעה.

העברת התיק לפרקליטות בהפרה חוזרת

58. כשמדובר בהפרה חוזרת על אותה קרקע, בתוך חודש ימים מיום קבלת ההתראה, ובאם לא חדל המפר מן ההפרה יועבר ע"י הממונה כלל החומר הרלוונטי שבידיו הנוגע להפרה, לפרקליטות וזאת לשם גיבוש תביעה להפקעת זכות המחזיק לגבי הקרקע ולגבי מכסת המים שניתנו לו.

ניהול הליכי פשרה במסגרת הליך תביעה

59. לאחר הגשת תביעה, אם נתבע מבקש להודות בהפרה ולהפסיקה, הפרקליט המטפל ידווח על כך לממונה ויפעל בתיאום עם הממונה ובאישורו.

מדינת ישראל

משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

60. הפרקליט המטפל יפעל בתיאום עם הממונה לחתום עם הנתבע או בא כוחו על הסכם פשרה, אשר יקבל תוקף של פסק דין, המעיד על הודאה בהפרה וכן על התחייבות למועד סיום ההפרה.
61. בנוסף, ראשי הפרקליט המטפל לפעול בתיאום עם הממונה להחתים את הנתבע על התחייבות לתשלום כופר בגין ההפרה שבוצעה, ובמקרים מסוימים אף על התחייבות עתידית לתשלום כופר בגין הפרה עתידית חוזרת. זאת בנוסף לכל סעד הקבוע בחוק העומד לזכות המדינה והממונה, ובכלל זה הפקעת המקרקעין או מכסת המים, מושא ההפרה או חלקם.

פסק דין

62. בהיתן פסק דין כנגד המפר להפקעת קרקע, באחריות הממונה להעביר עותק ממנו לידי הרשות לתכנון – תחום מים וזאת לצורך ביצוע / בחינה של גריעת מכסת המים שהוקצתה למפר / לאגודה. בנוסף יומצאו עותקים גם לראש חטיבת שמירת קרקע ברמ"י ולמחוז הרלוונטי במשרד החקלאות. במקרה ובו תתקבל החלטה על גריעת מכסות מים, תוזמן האגודה לשימוע בפני הממונה בטרם יבצע ההחלטה בפועל.

ה. חכירת משנה – מקרים חריגים

63. כאמור על-פי מדיניות משרד החקלאות היתרים לשימוש חורג ניתנים רק לבקשות שמהותן היא שותפות אמת. עם זאת, מוצא המשרד, במקרים חריגים, כי ראוי ליתן היתר לחכירת משנה וזאת עפ"י קריטריונים ראויים ומוגדרים מראש. יודגש כי מתן היתר כאמור, יהיה קצוב בזמן, וניתן יהיה להאריכו מדי שנה, ובלבד שתקופת הזמן הכוללת למתן היתר זה, ככלל, לא תעלה על 3 שנים מיום מתן ההיתר לראשונה.
64. בנוסף יודגש כי תנאי להגשת בקשה הינה הנחת תשתית ראייתית על-ידי המחזיק המעידה על ניסיונותיו לעבד את הקרקע באמצעות שותפות ו/או חבר אגודה אחר או בכל דרך אחרת שאין משמעותה החכרת משנה. להלן יפורטו שני מצבים אותם ניתן יהיה להגדיר כמצבים בהם ניתן יהיה לשקול מתן היתר לשימוש חורג להתקשרות שמהותה היא החכרת משנה.
- א. **נבצרות זמנית של חקלאי יחיד לעבד את הקרקע** - מתן היתר על בסיס סיבה, שבגינה מגיש הבקשה אינו יכול להפעיל את המשק בעצמו אם מטעמי בריאות; היעדרות מהמשק בגין שליחות בחו"ל; מצב כלכלי קשה ביותר; בעלי משק מבוגרים שנבצר מהם לעבד בעצמם את הקרקע וכד'.
- ב. **אגודות שנקלעו לקשיים כלכליים** - אגודות חקלאיות שנקלעו למשבר כלכלי חמור, ואין באגודה חברים המסוגלים להפעיל עבור האגודה את ענף החקלאות, להחזיק

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר
הממונה לביצוע חוק ההתיישבות החקלאית

ולעבד את השטחים בעצמם. המטרה היא לתת לאגודה פרק זמן מוגבל, שבמהלכו תיבנה תכנית הבראה בסיוע הנהלת המשרד והמחוז הרלבנטי, שתאפשר לאגודה לחזור בעתיד ולעבד בעצמה, או באמצעות שותפות אמת, את שטחיה המשותפים.

ו. הוראות כלליות

פורום חוק ההתיישבות

65. ליד הממונה פועל, כגורם מיעץ, פורום חוק ההתיישבות.
66. חברי הפורום הם: נציג הרשות לתכנון במשרד החקלאות; נציג רמ"י; נציג החטיבה להתיישבות; נציג תנועות ההתיישבות; מנהל הסיירת הירוקה ו/או מי מטעמו; רכז חוק ההתיישבות הרלוונטי ונציג המחוז הרלבנטי במשרד.
67. הממונה יביא לדיון הפורום, מעת לעת, נושאים עקרוניים, מקרים מורכבים וכיו"ב לשם התייעצות. יובהר כי בכל מקרה, הפורום מהווה פורום מיעץ בלבד וההחלטות הן של הממונה בלבד.

אחריות ליישום הנוהל

68. הממונה לפי חוק ההתיישבות אחראי ליישומו של נוהל זה.

פרסום הנוהל

69. נוהל זה יפורסם לציבור באתר האינטרנט של משרד החקלאות ופיתוח הכפר.